

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN

Amsterdams Archeologisch Centrum

Aan
Gemeente Heemskerk
Drs. G.J. Hessels
Postbus 1
1960 AA Heemskerk

Amsterdam, 09-10-2008
Uw kenmerk:-
Ons kenmerk: HK-DL-o8/MVDH/2/2008
Bijlage(n): 5 maal het Programma van Eisen
Betreft: *Plangebied Heemskerk- Vlinderlocatie/
Duitslandlaan*

31

GEMEENTE HEEMSKERK		KOPIE VOOR
REGISTRATIENR.	AFD/BUR	<i>A. v. Ouden</i>
<i>008/10556</i>	<i>Stek</i>	
13 OKT. 2008		
BEHANDELEND AMBTSWAARDE		
<i>B. Hessels</i>		
PORTEFEUILLEHOUDER:		
<i>Nauwyn</i>		
ONTVANGSTBEVESTIGING		
5		

AAC/Projectenbureau
Turfdraagsterpad 9
1012 XT Amsterdam
www.aacprojectenbureau.nl

AAC/Projectenbureau
Contactpersoon:
Drs. M. van der Heiden
Tel.: +31 020-525 5095
Fax: + 31 020-525 5831
E-mail: m.vanderheiden@fmng.uva.nl

Geachte heer Hessels,

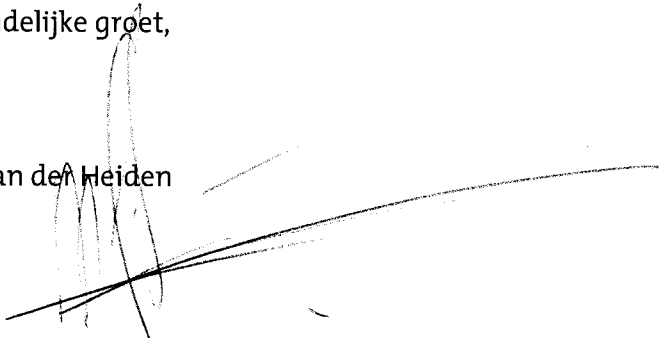
Met plezier stuur ik u 5 exemplaren van de definitieve versie van het Programma van Eisen voor het inventariserend veldonderzoek (IVO) op de planlocatie Heemskerk 'Vlinderlocatie/ Duistlandlaan'.

Het AAC/Projectenbureau zal ervoor zorgen dat exemplaren van het PvE ook worden verstrekt aan de Koninklijke Bibliotheek en de bibliotheek van de RACM (voorheen ROB) zoals dat is voorgeschreven door de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

Na het versturen van deze definitieve versie zal het kostenoverzicht worden opgesteld en de factuur worden ingediend.

Met vriendelijke groet,

Menno van der Heiden

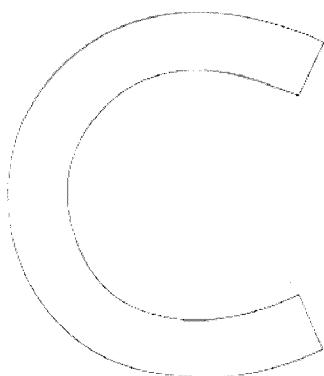
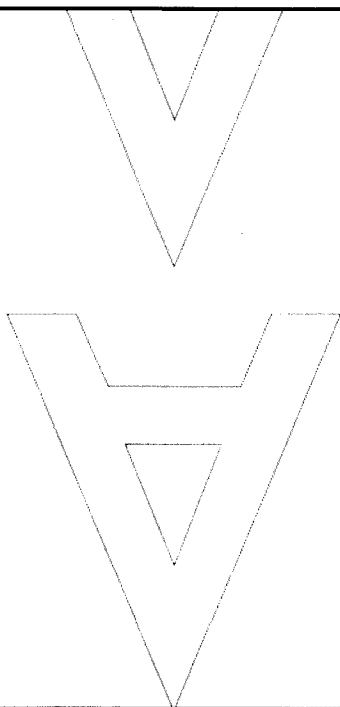

**Programma van Eisen voor
archeologisch veldonderzoek
op de Vlinderlocatie aan de
Duitslandlaan te Heemskerk,
gemeente Heemskerk (Noord-
Holland)**

72

AACnotities

Oktober 2008. Definitieve versie 2.0

Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland)

**in het
O.N.Yst**

gecontroleerd en geredigeerd door
M. van der Heiden

goedgekeurd door
gemeente Heemskerk

versie 2.0 definitief, oktober 2008
ISBN 978-9078863-32-8
KON 1871-8523

Amsterdam Archeologisch Centrum
Universiteit van Amsterdam
Tuldraagsterpad 9
1012 XT Amsterdam

© AAC/Projectenbureau, Amsterdam 2008
www.aacprojectenbureau.nl

inhoud

1	aanleiding en doel van het onderzoek	5
2	kenmerken van het plangebied	6
3	bekende cultuurhistorische gegevens	8
4	archeologische verwachting op de Vlinderlocatie	13
5	vraagstelling	15
6	uitvoering veldwerkzaamheden	17
7	analyse en conservering	19
8	randvoorwaarden	20
9	rapportage en deponering	22
	literatuur	24
	gebruikte afkortingen	26
	bijlage	27
	figuren	28

administratieve gegevens

Projectnaam	Heemskerk Duitslandlaan
Provincie	Noord-Holland
Gemeente en plaats	Heemskerk
Toponiem	Vlinderlocatie/ Duitslandlaan
Projectcode	HK-DL-08
Kaartblad	19B
X/Y-coördinaten	No 106.922/501.387 Zo 106.976/501. Zw 106.892/501.235 Nw 106.836.501.285
Omvang plangebied	12.724 m ² , waarvan circa 1200 m ² onverstoord terrein
Oppervlakte proefsleuven	2 sleuven van 4 x 20 m (dat is 80 m ² . 6,7% van het onverstoorde terrein)
Diepte verstoringen/ diepte putten	Niet dieper dan 0,75 m – mv
Hoogte maaiveld	Ca. -0,6 m NAP (bron: AAC-onderzoek Lessestraat Heemskerk)
OM-nummer bureauonderzoek	29665
OM-nummer IVO	Aan te vragen door uitvoerder
Aard huidige inrichting	Gebouwen, plaveisel en groen
Perioden en complextypen	Verwachting: Bronstijd, IJzertijd, Romeinse tijd (en Middeleeuwen)
Plaats in archeologisch proces	Inventariserend veldonderzoek m.b.v. proefsleuven
Start veldonderzoek	Nader af te spreken
Duur veldonderzoek (proefsleuven)	3 werkdagen (met een doorlooptijd van 5 dagen)
Doorlooptijd IVO incl. rapportage	6 maanden
Opstellers	AAC/Projectenbureau van de Universiteit van Amsterdam
Auteur	Drs. C.L. Nyst Turfdraagsterpad 9 1012 XT Amsterdam Tel.: 020-525 7233 / fax: 020-525 5831 c.l.nyst@uva.nl
Senior archeoloog	drs. M. van der Heiden
Handtekening:	Turfdraagsterpad 9 1012 XT Amsterdam Tel.: 020-525 5095 / fax: 020-525 5831 mvanderheiden@uva.nl
Opdrachtgever en bevoegd gezag	Gemeente Heemskerk
Contactpersoon	drs. G.J. Hessels
Handtekening:	Postbus 1 1960 AA Heemskerk Tel. 0251-256777 hessels@heemskerk.nl

1 **aanleiding en doel van het onderzoek**

1.1 **aanleiding**

Voor u ligt het Programma van Eisen (PvE) voor archeologisch onderzoek in het plangebied Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan in Heemskerk (*fig. 1*). De aanleiding voor het onderzoek is de herinrichting van het schoolterrein. De huidige schoolgebouwen worden gesloopt en nieuwe woningen gebouwd. Door deze werkzaamheden worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd. Vandaar dat de gemeente Heemskerk het AAC/Projectenbureau gevraagd heeft een bureauonderzoek te doen en zonodig een Programma van Eisen te schrijven voor archeologisch vervolgonderzoek. Uit het bureauonderzoek is gebleken dat de Vlinderlocatie archeologisch waardevol lijkt te zijn. Daarom heeft het AAC/Projectenbureau besloten dit PvE voor inventariserend veldonderzoek te schrijven. De resultaten van het bureauonderzoek maken deel uit van dit PvE.

1.2 **doel**

Het doel van het inventariserend veldonderzoek (IVO) is het vaststellen van het al dan niet aanwezig zijn van archeologische waarden conform de fasering van de archeologische monumentenzorgcyclus (zie de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1). Indien deze aanwezig zijn, wordt vastgesteld wat de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de resten is. Hierbij wordt gekeken naar de aard, omvang, kwaliteit en datering van eventueel aanwezige archeologische resten. Tevens dienen de in hoofdstuk 5 gestelde onderzoeksvragen beantwoord te worden.

Het is evenwel mogelijk dat er geen archeologische sporen en materialen in het plangebied worden aangetroffen. Als deze situatie zich voordoet, dient dat te worden verklaard.

Op basis van het onderzoek wordt een advies uitgebracht over de maatregelen die nodig zijn voor het optimaal behouden van de archeologische informatie. De onderzoeksresultaten hebben niet alleen betrekking op het terrein, maar dragen ook bij aan de inzichten in locatiekeuzefactoren in het verleden en de verfijning van de archeologische verwachtingsmodellen voor de directe omgeving.

1.3 **selectiebesluit**

Tijdens het IVO wordt de behoudenswaardigheid van de archeologische vindplaats vastgesteld aan de hand van de daarvoor ontwikkelde scorelijst (zie *bijlage 1*¹). Als uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het plangebied waardevolle archeologische resten bevat, zal de archeologische uitvoerder het bevoegd gezag adviseren aanvullend onderzoek te doen in de vorm van een opgraving. Voor de opgraving moet wederom een PvE worden opgesteld met daarin de eisen die de gemeente stelt aan het definitieve onderzoek.

¹ Deze lijst komt uit de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), voor een toelichting zie KNA 3.1, bijlage IV. AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

2 kenmerken van het plangebied

2.1 landschappelijke context

Het plangebied de Vlinderlocatie ligt in de hoek Duitslandlaan en Beneluxlaan aan de zuidoostkant van Heemskerk, vlak bij NS-Station Heemskerk (*fig. 1*). Het ligt in de bebouwde en biedt plaats aan de Vlinderschool, het schuurmanshuis en een kinderdagverblijf. Een deel is bestraat en van groenzones voorzien.

De huidige bebouwing is niet onderkelderd en reikt tot circa 0,75 m – mv. De aanleiding voor het onderzoek is de herinrichting van het schoolterrein. De huidige schoolgebouwen worden gesloopt (*fig. 2*). Van de totale oppervlakte van het plangebied (12.724 m²) wordt 64% bebouwd of verhard en 36% ingericht als groenzones. De funderingsdiepte van de vloeren van de nieuwe woningen is circa 0,75 m onder het huidige maaiveld. De heipalen gaan 20 tot 22 m diep.

2.2 geologische en geomorfologische context

Het plangebied de Vlinderlocatie bevindt zich in het voormalige stromingsgebied van het Oer-IJ, een oude zijtak van de Rijn. Sinds het ontstaan van het holocene kustlandschap is het gebied voortdurend aan veranderingen onderhevig geweest. Het landschap in de Prehistorie kenmerkte zich door de hoofdgeul (het Oer-IJ) met talrijke kleinere zijkreken.

Op *fig. 3* is te zien hoe de Vlinderlocatie gesitueerd was in het Oer-IJ gebied. Rond 2500 voor Chr. lag het terrein aan de oostoever van de geul. Het Oer-IJ mondde uit in het zeegat bij Castricum. Rond 1000 voor Christus verplaatste de monding zich in noordelijke richting, waardoor de geul steeds meer in oostelijke richting en over het huidige plangebied opschoof. In die tijd bestond het gebied uit kwelderafzettingen en werd regelmatig overstroomd. De monding van het Oer-IJ slibde steeds verder dicht, waardoor de invloed van de zee meer en meer afnam. Vanaf de laat-Romeinse tijd zorgden klimaatveranderingen en een stijging van het grondwaterpeil voor veengroei in de kweldergebieden en op de strandwalvlaktes. Naarmate de eeuwen verstreken werd het gebied steeds droger. De delta van het oorspronkelijke Oer-IJ vertoonde een grillig karakter met afwisselend droge en natte gronden, en tussenliggende overgangszones. Elke landschappelijke zone kende een eigen karakter wat vegetatie en fauna betreft. De bewoners van het Oer-IJ gebied hebben de zones voor verschillende doeleinden benut. Op de hogergelegen delen, zoals op de strandwal en op de oever- en kwelderwallen, zijn huizen gebouwd. In de oeverzones langs de geul is gevestigd en gejaagd. Ook zijn de minder toegankelijke delen vaak gebruikt in een rituele of andere socio-culturele context. Te denken valt aan dodenrituelen en seizoensgebonden of individuele offerplaatsen.² De (periodieke) aanwezigheid van de mens in deze gebieden is de reden voor het aantreffen van geïsoleerde vindplaatsen en 'toevalsvondsten'.

Ten zuidoosten van het plangebied, aan de andere kant van het spoor en tussen Heemskerk en Beverwijk ligt de vindplaats 'Broekpolder'.³ Hier heeft grootschalig onderzoek plaatsgevonden (Therkorn *et al*, in voorbereiding). Het AAC-onderzoek heeft een kwelderwal aangetoond met een noord-zuid verloop. Deze kwelderwal bevindt zich nu in de VINEX-locatie tussen het station Heemskerk en de Ag. Op sommige plaatsen wordt de zandige kwelderwal gesneden door zijkreken van het Oer-IJ. Tijdens het onderzoek in de Broekpolder is tussen de bedding van het Oer-IJ en de kwelderwal een

² Kok in voorbereiding.

³ Het is nu een beschermd archeologisch monument, zie paragraaf 5.3.

kweldervegetatie aangetoond. Een vergelijkbare situatie zal plangebied de Vlinderlocatie in de Prehistorie gehad hebben.

2.2 bodemkundige kenmerken en grondwater

Het bebouwde deel van Heemskerk is niet gekarteerd op de bodemkaart. Waarschijnlijk is de bodem een knippige of kalkarme poldervaaggrond, zoals in de omgeving veel voorkomt. Uit het onderzoek van het AAC in het aangrenzende plangebied Lessestraat blijkt de bodem de volgende opbouw te hebben (*fig. 4*⁴):

‘Het huidige maaiveld ligt gemiddeld op -0,60 m NAP. De bovenste laag, namelijk de bouwvoor, vertoont een gemiddelde dikte van 0,30 m en varieert tussen 0,15 en 0,60 m. Onder de bouwvoor ligt een donkergrijze kleilaag die egaal van kleur is. Deze heeft een zandig zavelige laag afgedekt, waarin archeologische sporen zijn waargenomen. Op enkele delen van het terrein zijn de zandige afzettingen van oeverwallen langs geulen aangetroffen. Vanaf circa – 1,85 m NAP is de mariene invloed op het Oer-II estuarium zichtbaar in de vorm van een laag met veel schelpen (type kokkels), waaronder complete individuen. Op dit niveau kenmerkt de bodemopbouw zich door een gelaagdheid van afwisselend klei- en zandafzettingen.’

Grondwatertrap (II)	I	II	III	IV	V	VI	VII
Gemiddeld hoogste grondwaterstand (in cm beneden maaiveld)	(<20)	(<40)	<40	>40	<40	40-80	>80
Gemiddeld laagste grondwaterstand (in cm beneden maaiveld)	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	(>160)

Tabel 1: Grondwatertrappenindeling van StiBoKA.

Tabel 1 toont de grondwatertrappen van StiBoKA. Ook de grondwaterklasse van het plangebied is niet bepaald omdat het in de bebouwde kom ligt. Als de grondwaterklassen uit de omgeving geëxtrapoleerd worden, zou de klasse van de Vlinderlocatie klasse III of IV zijn.

2.3 milieukundig onderzoek

Uit het milieukundig onderzoek met behulp van boringen blijkt de grondwaterstand in december 2007 conform Stiboka 0,7 tot 1 m onder het maaiveld te liggen.⁵

Uit hetzelfde onderzoek blijkt ook dat onder de bestaande bebouwing een of meer brandstoftanks moeten liggen. De locatie is niet bekend. De acht relevante boorstaten (dieper dan 0,5 m –mv) vertonen een intacte bodemopbouw.

De grond is tot 2 m –mv licht verontreinigd. Het grondwater is licht tot matig verontreinigd met arseen en chloride (zie ook 9.4 randvoorwaarden voor het veldonderzoek).

2.4 kabels en leidingen

Voor het bureauonderzoek is een melding gedaan bij het KLIC, ten einde te weten waar de kabels en leidingen in het gebied liggen. Het meldingsnummer is o8G128054. Bij het bepalen van de locatie van de proefsleuven (binnen de rode delen in *fig. 2*) is rekening met de kabels en leidingen gehouden.

⁴ Lange 2007c.

⁵ Rapport Hoek Duitslandlaan en Beneluxlaan, door HB Adviesbureau met projectnummer 5922-A1, 24 januari 2008.

AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

3 bekende cultuurhistorische gegevens

3.1 inleiding

Om te onderzoeken wat in het verleden op de Vlinderlocatie is gebeurd en wat daar archeologisch van is terug te vinden, zijn verschillende bronnen gebruikt. In dit hoofdstuk wordt eerst vermeld wat archeologisch bekend is over het plangebied en de omgeving. Om dat te achterhalen is onder meer gebruik gemaakt van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS). Vervolgens worden de bevindingen uit de andere bronnen omschreven en komen ook andere (cultuur)historische gegevens aan bod.

3.2 overzicht van archeologische terreinen en waarnemingen in ARCHIS

De onderstaande tabel is het overzicht van de in de landelijke database geregistreerde ARCHIS-waarnemingen in een straal van 0,5 km om het plangebied (zie *fig. 5*). Waarnemingen zijn zowel losse vondsten als vondsten en sporen die het resultaat zijn van archeologisch boor- en veldonderzoek. Met deze gegevens is een betrouwbare archeologische verwachting voor de Vlinderlocatie te schetsen.

Waarnemingen (vondstmeldingen)

ARCHIS-nrs.	Toponiem	Omschrijving	Datering	Opmerkingen
17753	Jan Lighthartstraat	aardewerk	IJZV-IJZM	
15119	Sandenburg	aardewerk	LME	
37227	Zuidbroekpolder	Afvalkuil met aardewerk	IJZ L- ROM	
17746	Hoogdorperweg	aardewerk	ROM	
17747	Hoogdorperweg	aardewerk	IJZV	
17748	Meerestein	aardewerk	BT-IJZ	
17756	Hoogdorperweg	Boomstampet met aardewerk	LME	
17749	Meerestein	aardewerk	ROM- LME	
17750	Meerestein	aardewerk	IJZ	
17751	Meerestein	aardewerk	ROM	
17752	Hoogdorperweg	Aardewerk en ploegsporen	IJZV-IJZM	
37225	Beneluxlaan	aardewerk	IJZ L- ROM en LME A	losse vondst uit rioleringsleuven
49969	Euratomsingel	- aardewerk - gracht van domeinhof Curtis Hoflant met aardewerk	ROM LME A	Diepte 0,6 m -mv
404718	Hoogdorperweg	aardewerk	BT M- IJZ L	Zie aanvulling onder de tabel
60181	Meerestein	Aardewerk en cultuurlaag	IJZ -NT	bureauonderzoek met booronderzoek
48473	Meerestein	aardewerk	IJZ - NT	bureauonderzoek met booronderzoek Uitkomst:

AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

				Kasteel Meerestein moet 450 m verder in Z.O.-richting liggen.
17745	Luxemburglaan	aardewerk	LME B	
17755	Hoogdorperweg	cultuurlaag	IJZV- IJZM	
37215	Hofland, beverwijk	aardewerk en bot	IJZ	
17757	Luxemburgerlaan	ploegsporen	IJZ	
55370	Luxemburglaan, beverwijk	aardewerk	IJZ L en LME	Tussen 1 en 2 m – mv aangetroffen.
42939	Luxemburgerlaan	Afvalkuil met aardewerk	NT B (18e eeuw)	
50043	Lessestraat	aardewerk	IJZ/ROM	booronderzoek
37219	Zuidbroek	cultuurlaag	ROM V- ROM M	
50003	Beneluxlaan	kasteelfundering	NT (17e eeuw)	Ligging op 1 m –mv. Afmetingen 50 cm breed, 60 cm hoog en 8 m lang. Deel voorgegracht/vijverpartij (bekend van een 18e eeuwse kaart)?
22433	Meerestein/Garonnestraat	Kasteelrestanten Meeresteyn	LME B- NT A	AWN, Slotgracht? Mv ligt op +0,3 m, uit bouwputprofiel
30950	Huis Oosterwijk, Beverwijk	Bouwmateriaal kasteel/Borg	LME B	
MK 210	Duitslandlaan	?	BT L	Niet in ARCHIS gemelde waarneming uit Kok in prep.

Tabel 2: Archeologische waarnemingen in een straal van 0,5 km om de Vlinderlocatie heen (duiding afkortingen zie achterin PvE).

Aanvullingen op ARCHIS

Waarneming 404718

De conclusies van het onderzoek van Hollandia waren: 'Bij het onderzoek aan de Hoogdorperweg zijn ondanks het kleinschalige karakter belangwekkende sporen en vondsten gedaan. Deze bestaan onder andere uit een relatief groot aantal waterputten en paalkuilen die er op wijzen dat de strandwal van Heemskerk hier in de Vroege-IJzertijd/Midden-Bronstijd intensief bewoond moet zijn geweest. Bovendien zijn de archeologische overblijfselen door de hoge grondwaterstand erg goed bewaard gebleven.

Spectaculair is de aanwezigheid van een achttal akkerlagen waarin veelal nog zeer duidelijke ploegsporen bewaard zijn gebleven en waarvan de oudste vermoedelijk teruggaat tot in het Late-Neolithicum. De verschillende archeologische landschappen liggen hier dus als het ware als lagen over elkaar heen. We noemen dit dan ook wel gestapelde landschappen. De cultuurhistorische betekenis hiervan wordt nog versterkt doordat de vindplaatsen door de diepe ligging en de hoge grondwaterstand zeer goed bewaard zijn gebleven en zelfs organische resten zoals bot, hout en plantenresten bevatten. Hierdoor is het niet alleen mogelijk de menselijke bewoningsgeschiedenis te reconstrueren maar kan zelfs een beeld geschetst worden van het oude landschap.' (bron: ARCHIS).

AAC-onderzoek aan de nabijgelegen Lessestraat (nog geen waarnemingsnummer)⁶

In 2005 heeft het AAC/Projectenbureau onderzoek gedaan in plangebied 'Lessestraat'. Door de nabije ligging geeft het een indicatie voor het bodemarchief van de Vlinderlocatie. In het kort zijn de onderzoeksresultaten van de Lessestraat als volgt:

⁶ Lange 2007c.

AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

Verkaveling

In het plangebied is verkaveling uit de Midden-IJzertijd aangetroffen die haaks op de middeleeuwse en historische ligt. Terwijl de huidige landinrichting min of meer organisch gegroeid is, bestaat er een breuk tussen de prehistorische en latere manier van landinrichting.

De oriëntatie van de verkaveling is noord-zuid. Smalle greppels met een breedte van 0,30 tot 0,50 m zijn vastgesteld in werkputten 1 tot en met 5. De vorm van de greppels en de samenstelling van de vulling herinneren aan het opgegraven greppelsysteem in de Broekpolder.⁷ Als de greppels uit de Lessestraat worden geëxtrapoleerd doorsnijden deze de Vlinderlocatie echter niet.

Geulen

In alle werkputten zijn geulen en kleinere aftakkingen van geulen waargenomen die de afzettingen van het estuarium doorsnijden. Uitgaande van de stratigrafische ligging van de geulafzettingen betreft het geulen die in de prehistorische periode en deels in de Middeleeuwen hebben gefunctioneerd. De natuurlijke waterlopen zijn gebruikt in het kader van een soort 'watermanagement'. Zowel in de Prehistorie alsook in de Middeleeuwen heeft men verlande geulen opnieuw uitgegraven om de waterafvoer te regelen. Deze waarneming verschaft inzicht in de manier waarop men al vanaf de Prehistorie het omgevende landschap structureel probeerde in cultuur te brengen, gebruikmakend van natuurlijke verschijnselen.

De geul die door het plangebied Lessestraat kon worden gereconstrueerd liep in noordwest-zuidoostelijke richting liep. Deze geul zal ook door de oostkant van de Vlinderlocatie lopen.

Ontbrekende middeleeuwse sporen en vondsten

De lokale werkgroep heeft tijdens waarnemingen direct ten zuiden van de Beneluxlaan middeleeuwse bewoning aangetoond. De waarnemingen zijn (nog) niet gemeld bij ARCHIS. Naar aanleiding van die constatering werden in het plangebied Lessestraat resten uit de Middeleeuwen verwacht. Toch zijn deze nauwelijks gevonden. Als er sprake zou zijn van middeleeuwse bewoning in de nabije omgeving, zou men ten minste een representatieve hoeveelheid materiaal in de aangetroffen dichtgegooide sloten verwachten. Het enige middeleeuwse materiaal was het bouwpuin in de vorm van enkele, contextloze kloostermoppen en bakstenen.

Fysieke kwaliteit van de resten

Tijdens het veldonderzoek aan de Lessestraat werd geconstateerd dat fysieke kwaliteit van de archeologische resten in de noordwesthoek goed was, zowel wat de leesbaarheid in het horizontale vlak als in het profiel betreft. Dit is dus in de richting van de Vlinderlocatie.

3.3 Archeologische Monumentenkaart

In ARCHIS is de Archeologische Monumentenkaart te raadplegen, met een overzicht van monumenten en hun status. In de omgeving van de Vlinderlocatie liggen de volgende monumenten:

Monument 10896 (met waarnemingnummer 22433), Tolweg. Van archeologische waarde.

Terrein met resten van het kasteel "Meerestein" uit de Late-Middeleeuwen.

Dit monument is middels een bureauonderzoek onderzocht in het kader van de update AMK door RAAP Archeologisch Adviesbureau (senior-archeoloog: drs. C. Soonius) in opdracht van de Provincie Noord-Holland. Op basis van literatuur en expert-judgement is de status van het monument, "terrein van archeologische betekenis", opgewaardeerd naar "terrein van archeologische waarde". De locatie van het kasteel is gebaseerd op oude topografische kaarten uit ca. 1850. Verwacht wordt dat er zich in de ondergrond archeologische resten, zoals funderingen zullen bevinden. Waardering op grond van verwachte geringe gaafheid. Overige info: datering: mogelijk vanaf de 2e helft 13e eeuw. Naar aanleiding van de informatie van Hollandia is dit terrein geplaatst op de locatie van waarneming 22433.

⁷ Therkorn *et al.* in voorbereiding.

Monument 13985, Hoflaan. Van archeologische waarde.

Terrein met resten van een steenoven uit de Late-Middeleeuwen

Dit monument is evenals dat hierboven onderzocht en opgewaardeerd in het kader van de update AMK door RAAP Archeologisch Adviesbureau. Verwacht wordt dat zich hier nog resten van een steenoven in de ondergrond bevinden. Terrein is verplaatst. Waardering op grond van geringe gaafheid.

Monument 1392. Van hoge waarde, beschermd monument

Betreft terrein waarin aanleg en overblijfselen van kasteel Oud-Haerlem uit 1250-1359 met bijbehorende belegeringswerken, bestaande uit een stelsel van wallen en grachten. Het monument is gelegen in voormalig kweldergebied, in kleiig zand. Nadat in 1359 door aanhangers van de Kabeljauwen de overgave werd afgedwongen, is het kasteel vermoedelijk kort daarna met de grond gelijk gemaakt. Alleen de hoogten en laagten herinneren nog aan het kasteel en het beleg ervan. Muurwerk is nergens meer zichtbaar. In 1960 is op het kasteelterrein onderzoek verricht door de RACM (destijds nog ROB). Aan de hand van uitbraaksleuven kon het verloop van de buitenmuur van de voorburcht worden geconstrueerd. Van de binnenbebouwing werden geen sporen waargenomen. Het terrein is zonder meer uniek en is beschermd op grond van de Monumentenwet. Blijvend behoud staat voorop.

Monument 1867, Laan der Nederlanden. Van hoge waarde

Het kasteel Oosterwijk vormde in de Middeleeuwen met andere kastelen in Kennemerland, te weten Marquette, Poelenburg, Assumburg, Meerestijn, Oud-Haerlem en Adrichem onderdeel van een verdedigingsstelsel van de Hollandse graven tegen de Westfriezen. Het slot, gebouwd in de 13e eeuw, was gelegen op een kunstmatige hoogte omringd door een vierkante gracht. Na de dood van de laatste eigenaar, iemand uit het geslacht Foreest, begon het verval van het slot. De ruïne werd in 1856 bovengronds afgebroken en nadien is een groot deel van de fundamenteën verwijderd. Het huidige terrein wordt gevormd door een eilandje waarop Het huidige terrein wordt gevormd door een eilandje waarop nog resten zichtbaar zijn en de directe omgeving, waar sporen van de voorburcht en grachten zijn aangetoond. Het terrein levert een bijdrage aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied en zou in principe behouden moeten blijven.

Monument 9209, Broekpolder. Beschermd monument

Dit monument bestaat uit twee delen: ODB507385 beslaat de zuidpunt in de gemeente Beverwijk; ODB507386 beslaat het grootste gedeelte van het monument, gelegen in de gemeente Heemskerk. Terrein waarin sporen van bewoning vanaf de Brontijd tot in de Middeleeuwen en erven en kavelsystemen uit de Late-IJzertijd en/of Romeinse tijd. Het nederzettingsterrein bevindt zich op een noordwest-zuidoost lopende verlande geul, die onderdeel uitmaakte van het zogenaamde Oer-IJ estuarium. De sporen bevinden zich in klei op een kwelderrug in een voormalig kweldergebied. Het hoge gehalte aan sporen uit de Late-IJzertijd en de Romeinse tijd geeft aan dat er sprake moet zijn geweest van langdurige en intensieve bewoning van het gebied. Hierbij lijkt het noordelijk deel van het monument veel intensiever bewoond geweest te zijn dan het zuidelijke deel, waar de erven steeds verder uit elkaar lijken te liggen. In zuidelijke richting neemt de dichtheid van de sporen af maar zijn er nog duidelijke concentraties van sporen waar te nemen die voorlopig als afzonderlijke erven geïnterpreteerd worden. Zeer waarschijnlijk hebben er tussen deze erven akkers of weilanden gelegen. Deze, maar ook de percelen in het lagere gebied zijn loodrecht op het reliëf door sloten verkaveld. De cultuurlagen bestaan uit een humeuze, zware zavel waarin zich houtskool en aardewerkfragmenten bevinden. Er zijn grofweg twee cultuurlagen te onderscheiden. Niet overal zijn beide lagen bewaard gebleven. De grootste aantastingen lijken in de laagst gelegen gebieden te hebben plaatsgevonden. Vermoedelijk zijn de aantastingen vooral het gevolg van overstromingen. Het uit de Midden IJzertijd daterende loopvlak lijkt niet meer aanwezig. De aantasting van grondsporen onder de cultuurlaag zal echter vrij gering zijn geweest. Over het terrein loopt een weg. Deze is aangelegd voor het terrein wettelijk beschermd werd. In 1993 heeft een IVO plaatsgevonden en in 1994 een opgraving. Hierbij werd vastgesteld dat de vondsten en bewoning zich concentreren op de hoger gelegen voormalige

geulen (ca. - 0.4 m NAP), de stroomwalgronden. Vooral uit de opgraving wordt afgeleid dat de ondergrond van het gehele plangebied het landschap uit de Late-IJzertijd/Romeinse tijd herbergt. Ten oosten van het monument, in het lagere deel van de polder, werd een offerplaats (een poel) opgegraven. De offerplaats is in gebruik geweest vanaf de Late-IJzertijd tot ongeveer 1000 na Chr.

3.4 Cultuurhistorische Waardenkaart van Kennemerland

De Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van Noord-Holland geeft een overzicht van historisch-geografische, historisch stedenbouwkundige en archeologische waarden. De CHW voor Kennemerland voegt geen nieuwe informatie over waarden in de omgeving van de Vlinderlocatie toe.

3.5 Overige kaarten

Fig. 6 toont het plangebied en de omgeving zoals afgebeeld op de Bonnekaart uit 1900. Door het plangebied loopt een kavelgrens. Het terrein was destijds niet bebouwd.

4 archeologische verwachting op de Vlinderlocatie

4.1 inleiding

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het plangebied 'Vlinderlocatie' geen archeologische gegevens bekend zijn. Er is nog geen archeologisch onderzoek gedaan en er zijn voor zover bekend geen vondsten aangetroffen. Om een verwachting uit te kunnen spreken over eventueel aanwezige archeologische resten is tijdens het bureauonderzoek –beschreven in hoofdstuk 4- de omgeving van de Vlinderlocatie bekeken. In een straal van 0,5 km om het plangebied zijn vondsten aangetroffen uit Bronstijd, IJzertijd en de Romeinse tijd. Ook zijn er drie kasteellocaties bekend in de directe omgeving. In ARCHIS wordt de trefkans voor gebieden aangegeven op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. De Vlinderlocatie heeft een middelhoge trefkans.

Op basis van het voorgaande adviseren wij op de Vlinderlocatie inventariserend veldonderzoek uit te laten voeren door middel van proefsleuven. Dat veldonderzoek zal inzicht kunnen verschaffen in de aard en verspreiding van de archeologische waarden in het gebied en de verstoringen van het bodemarchief door recente grondingrepen (zoals de bebouwing, kabels en leidingen etc.). Aan de hand van dit onderzoek kan worden bepaald of er delen van het terrein in aanmerking komen voor behoud door planaanpassing of voor een opgraving. De hoofdstukken die nu volgen zijn het Programma van Eisen voor het genoemde veldonderzoek.

4.2 Verwachting per periode

Onze bevindingen in combinatie met de vele archeologische waarnemingen en vondstmeldingen in de buurt doet vermoeden dat er zich archeologische resten op het terrein bevinden. Het gebied vormt de verbinding tussen de Hoogdorperweg, waar akker- en woonlagen uit het Late-Neolithicum tot en met de IJzertijd werden aangetroffen (Vaars 2004a) en de Broekpolder, waar in de periode van 1998 tot en met 2000 sporen van menselijke activiteiten werden opgegraven die kunnen worden gedateerd vanaf de Bronstijd tot en met de Late-Middeleeuwen (L.L. Therkorn et al, in prep.)

Per periode ziet de archeologische verwachting voor de Vlinderlocatie er als volgt uit:

Steentijd

De archeologische verwachting voor de Steentijd is onbekend. Menselijke sporen van vóór het ontstaan van het Oer-IJ zullen door de geulactiviteiten geërodeerd zijn.

Bronstijd

De archeologische verwachting voor de Bronstijd is op basis van het verwachtingsmodel hoog. Ongeveer 300 m ten noordwesten, aan de Hoogdorperweg is bronstijdaardewerk gevonden. Tijdens een opgraving van Hollandia aldaar werd een groot aantal paalkuilen en waterputten gevonden die erop lijken te wijzen dat het gebied vanaf de Midden-Bronstijd intensief bewoond is.

IJzertijd

De archeologische verwachting voor de IJzertijd is hoog, en dan met name voor de Midden-IJzertijd. Het onderzoek aan de Lessestraat bracht sporen aan het licht van landinrichting uit die periode. De sporen bestonden uit smalle, noord-zuid georiënteerde greppels in het zuidoostelijke deel van het plangebied. Ook werden aardewerkvondsten gedaan. In plangebied Lessestraat was een toename van

sporen met een prehistorische datering in zuidelijke richting vast te stellen. Waarschijnlijk heeft er ten zuidoosten van plangebied Lessestraat een ijzertijdnederzetting gelegen.⁸

Romeinse tijd

De archeologische verwachting voor de Romeinse tijd is hoog. De akkerlagen met scherven van keramisch vaatwerk uit de Romeinse tijd die in de omgeving zijn aangetroffen, maken de kans op het aantreffen op de Vlinderlocatie van bewoningssporen uit deze periode groot.

Middeleeuwen

De verwachting voor de Middeleeuwen is middelhoog. In het studiegebied om de Vlinderlocatie zijn enkele waarnemingen uit de Middeleeuwen bekend, waaronder drie kasteelterreinen.

⁸ Lange 2007c.

5 vraagstelling

5.1 onderzoekskader

Het onderzoek valt in het kader van de studie naar de bewoningsgeschiedenis van het Oer-IJ estuarium, en specifiek naar de rituele plaatsen binnen het gebied. Uitgaande van het promotieonderzoek van Therkorn (2004) en het lopende promotieonderzoek van Kok zijn vragen geformuleerd die betrekking hebben op de landschappelijke ligging van het plangebied binnen het Oer-IJ estuarium. Deze vraagstellingen hebben direct gevolg voor de methodologische aanpak van het onderzoek. Het interdisciplinaire onderzoek over het Oer-IJ estuarium is ook gericht op de stratigrafische opbouw van de bodem en over de geologische ontstaansgeschiedenis. Mogelijk levert het onderzoek nieuwe gegevens op over de periode van dichtslibben van het Oer-IJ en de geschiktheid van het gebied voor menselijke bewoning. De aanleg van relevante profielen is belangrijk voor de verificatie van het landschapsmodel van Vos.⁹ Gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek is het mogelijk dat de vraagstelling voor toekomstig onderzoek in de regio zal worden gespecificeerd.

5.2 onderzoeksvragen

Het onderzoek zal in eerste instantie gericht zijn op het vergaren van de meest basale informatie, die nodig is om uitspraken te kunnen doen over het archeologische potentieel van het terrein en de waardering van eventuele vindplaatsen. In dit kader dienen de in de KNA 3.1¹⁰ geformuleerde vragen ten aanzien van de waardstelling van de op het terrein aangetroffen archeologie te worden beantwoord (zie bijlage 1). Deze hebben betrekking op de belevingswaarde en de fysieke en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische dataset. In aanvulling op de vraagstellingen met betrekking tot de waardstelling dient het onderzoek erop gericht te zijn de volgende specifieke vragen te beantwoorden:

- Wat is de aard, omvang, kwaliteit, datering en het ruimtelijke verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Uit welke periode dateren deze sporen en sporenclusters? En wanneer zijn de vindplaatsen weer in onbruik geraakt?
- Indien er sprake is van sporen en vondsten, is het dan mogelijk om daarmee te bepalen wat ter plaatse in het verleden is uitgevoerd? Met andere woorden, wat is de aard van de site; bewoning, grafveld, agrarisch cultuurlandschap etc.
- Wat is de ruimtelijke relatie tussen de sporen en sporenclusters onderling en ten opzichte van de natuurlijke omgeving?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren deze?
- Wat is de bodemopbouw en geologische opbouw van de plangebieden?
- Wat is de relatie tussen de eventueel aangetroffen vindplaatsen met vindplaatsen en vondstmeldingen uit de directe omgeving, zoals de Lessestraat, Hoogdorperweg en Broekpolder?
- Hoe sluiten de sporen aan op de prehistorische verkavelingspatronen van de Lessestraat?
- In hoeverre is de verkregen informatie over de geologie en archeologie te koppelen aan de bestaande kennis over de landschappelijke ontwikkeling van het Oer-IJ estuarium?

⁹ Vos & Soonius in Lange et al. 2004

¹⁰ NN 2006.

AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

6 uitvoering veldwerkzaamheden

6.1 onderzoeksmethode

Het onderzoek zal bestaan uit een inventariserend veldonderzoek met behulp van proefsleuven.

6.2 voorbereiding

Conform de landelijke richtlijnen voor archeologisch veldwerk (zie KNA 3.1) zal een draaiboek worden opgesteld, waarin zowel de uitvoering van het veldwerk nader uitgewerkt wordt, alsook de analyse van sporen en materialen ten behoeve van de waardering en de wijze waarop hierover wordt gerapporteerd. Tevens dienen de planning, de samenstelling van het team en een veiligheidsparagraaf in het draaiboek opgenomen te worden. Voorafgaand aan het veldwerk vindt een startoverleg plaats met het onderzoeksteam, waarin onder meer het draaiboek wordt vastgesteld; dit overleg wordt genotuleerd. De archeologische uitvoerder zal zorgdragen voor een artikel 41-melding bij ARCHIS (de onderzoeksmelding), alsmede voor de tussentijdse melding binnen 2 weken na het veldwerk en de afmelding zodra het onderzoek is afgesloten. De uitvoerder zorgt voor een deugdelijk lokaal meetsysteem, dat in het RD/stelsel wordt ingemeten door een landmeter.

Tevens zal de uitvoerder ten minste één week voor het veldwerk opnieuw een KLIC-melding doen voor het terrein." Ook wordt het veld in gereedheid gebracht middels de plaatsing van een hek, een keet, wc en opslagcontainer. Het terrein dient vrij te zijn van bebouwing, bestrating en groen.

6.3 strategie

De onderzoeksvragen kunnen worden beantwoord door middel van een inventariserend veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven.

De fig. 2 zijn de proefsleuven in rood aangegeven. Ze liggen in de delen van het plangebied waar geen bebouwing staat, maar waar de nieuwe gebouwen gepland zijn. Op deze onverstoorde delen kunnen archeologische resten worden aangetroffen. De archeologische uitvoerder dient die terreindelen te onderzoeken met twee proefsleuven van 4 x 40 m. Bij de bepaling van de ligging/richting van de proefsleuven is rekening gehouden met de verwachte geul (gebaseerd op het onderzoek in plangebied de Lessestraat, noordwest-zuidoostelijke richting) en de midden-ijzertijd-kavelgreppels uit datzelfde plangebied (oriëntatie is zowel noord-zuid als oost-west).

Als in de sleuven archeologische resten worden aangetroffen, kunnen in het noordelijk deel van het plangebied op de plekken van de nieuwe bomen kijkgaten van 2 x 2 m worden gegraven om ook daar de aanwezigheid van de resten te onderzoeken.

Voor het onderzoek geldt:

- De breedte van de sleuven is 4 m en kan plaatselijk worden verbreed als dit voor de interpretatie van aanwezige sporen noodzakelijk is;
- De sleuven en werkputten worden niet dieper aangelegd dan 0,75 m –mv, mits de grondwaterstand dit toestaat;
- Op basis van de Lessestraat wordt uitgegaan van 1 vlak op de Vlinderlocatie. Ter controle wordt een tweede vlak aangelegd over de hele lengte van 1 van de proefsleuven. Het 2e vlak wordt smaller om de sleuf tegen instorten te beschermen. Het 2e vlak wordt alleen aangelegd als grote

" het KLIC-meldingsnummer dat ten behoeve van het bureauonderzoek is gedaan was 08G128054.

AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

sporen zoals waterputten dat niet belemmeren. Als blijkt dat het ze vlak archeologisch interessant is, wordt ook in de 2e put een 2e vlak aangelegd.

- De proefsleuven dienen machinaal aangelegd te worden door een kraanmachinist met ervaring in archeologische graafwerkzaamheden. De aanleg van de proefsleuven en het vlak dient minimaal door één archeoloog begeleid te worden.
- De aanleg van het vlak geschiedt laagsgewijs en tot op het niveau waarin zich archeologische sporen en vondsten bevinden;
- Plaatselijk zal een profiel worden aangelegd voor een beschrijving van de bodemopbouw (stratigrafie) ter plaatse.
- Het vlak moet met de metaaldetector onderzocht worden.
- Van het vlak wordt een tekening gemaakt op schaal 1:50.
- De aangetroffen sporen moeten worden gecoupeerd en afgewerkt. Dit in verband met het verlies van de leesbaarheid als sporen die tijdens het IVO zijn gedocumenteerd pas tijdens de opgraving worden gecoupeerd.
- Eventueel constructiehout van bijvoorbeeld beschoeiingen, waterputten of percelering wordt in het veld beschreven en bemonsterd ten behoeve van datering en houtsoort. Datering van constructiehout zal plaatsvinden door middel van dendrochronologisch onderzoek.
- Het vlak, het profiel en de sporen dienen te worden gefotografeerd. Bij de opname dient gebruik gemaakt te worden van een fotobord, een schaalstok en een noordpijl.
- De documentatie dient verder volgens de richtlijnen van de KNA 3.1 uitgevoerd te worden.
- Na afloop van het veldwerk wordt het terrein opgeleverd met dichtgegooide en aangereden sleuven of werkputten.

6.4 bijzondere gevallen

Als tijdens de veldwerkzaamheden bijzondere artefacten worden aangetroffen waarvan men redelijkerwijs kan vermoeden dat deze niet zonder meer geborgen kunnen worden, dient overleg plaats te vinden met een specialist voor een bergings- en conserveringsplan. Na uitvoerige documentatie *in situ* dienen dergelijke objecten zo spoedig mogelijk overgedragen te worden aan de conservator ter stabilisering, conservering en eventueel restauratie.

Indien er zich tijdens het veldwerk gevallen voordoen die maken dat het Programma van Eisen niet meer aansluit op de situatie in het veld vindt overleg plaats met bevoegd gezag en opdrachtgever (zie paragraaf 8.7).

6.5 fysisch-geografisch onderzoek

De beschrijving van de stratigrafie vindt plaats met behulp van profielstaten op de plekken waar het onderzoekvlak is verdiept (zie paragraaf 6.3). De staten dienen te worden ingemeten ten opzichte van NAP en ten opzichte van het locale meetsysteem. Indien zich tussen de profielstaten noemenswaardige veranderingen voordoen, moeten deze eveneens gedocumenteerd worden. De profielen worden gunstig gekozen ten opzichte van de loop van de geul en de verkavelingsloten die in de Lessestraat zijn gedocumenteerd (zie 3.2).

6.6 structuren en grondsporen

Structuren en sporen dienen in zijn geheel te worden gedocumenteerd, gecoupeerd en afgewerkt. Een uitzondering vormen recente of subrecente sporen.

6.7 vondstmateriaal en paleo-ecologische resten

Alle aangetroffen anorganische materiaalgroepen, die relevant zijn voor het archeologisch onderzoek dienen volgens het veldhandboek van de CvAK geborgen en gedocumenteerd te worden.¹²

Metaalvondsten zullen actief worden opgespoord met een professionele metaaldetector.

Indien tijdens de uitvoering van het IVO organische artefacten worden aangetroffen, zullen deze eveneens volgens het veldhandboek van het CvAK worden geborgen en gedocumenteerd.

¹² Carmiggelt/Schulten 2002.

Binnen het onderzoek is ruimte voor het selectief nemen van monsters ten behoeve van paleo-ecologische resten als dit noodzakelijk is voor de beantwoording van de onderzoeksvragen ten aanzien van de kwaliteit en het archeologische potentieel.

6.8 dateringen

Indien archeologische resten worden aangetroffen, die niet typochronologisch of chronostratigrafisch zijn te dateren, maar hieruit wel materiaal beschikbaar is, wordt, indien mogelijk, gekozen voor ¹⁴C-dateringen (AMS of conventioneel). Monsters dienen bij voorkeur afkomstig te zijn van (verkoolde) takken of twijgen, graankorrels of botfragmenten van jonge dieren.

7 analyse en conservering

Het vondstmateriaal dient te worden gedetermineerd en beschreven door een materiaalspecialist met aantoonbare kennis die blijkt uit publicaties. Deze zal ook een advies formuleren voor vondsten die vanwege zeldzaamheid, representativiteit of anderszins in aanmerking komen voor conservering.

7.1 analyse fysische geografie

De analyse van de fysisch-geografische informatie gebeurt zoveel mogelijk in het veld. De verkregen informatie over de lokale bodem zal worden ingepast in de bestaande kennis van het strandwallenlandschap. Dit dient ook in het rapport tot uitdrukking te komen.

7.2 structuren en grondsporen

De veldtekeningen en profieltekeningen worden gedigitaliseerd. Vervolgens worden de sporen en vondsten geanalyseerd en geïnterpreteerd in het licht van de onderzoeksvragen. Sporen en vondsten worden vastgelegd in een databestand met duidelijke meta-informatie.

7.3 vondstmateriaal en paleo-ecologische resten

Al het aangetroffen vondstmateriaal wordt gewassen (mits toegestaan in verband met de conservering). Een medior-archeoloog zal het vondstmateriaal analyseren en determineren middels een *quickscan*. Indien noodzakelijk voor de beantwoording van de onderzoeksvragen dienen de vondsten te worden voorgelegd aan een materiaalspecialist. De gegevens worden vervolgens ingevoerd in een digitale database.

Paleo-ecologische resten worden na het veldwerk, op grond van de kwetsbaarheid, onmiddellijk overgedragen aan de specialist voor een *quickscan* ter bepaling van de kwaliteit en het archeologische potentieel.

7.4 waardestelling & (selectie-)advies

Aan de hand van de gegevens uit het inventariserend veldonderzoek dient de vindplaats te worden gewaardeerd conform de richtlijnen van de KNA (zie *bijlage 1*). Op basis van deze waardering zal door de uitvoerder een gefundeerd advies worden uitgebracht over het vervolgtraject voor (bepaalde delen van) het terrein. Op basis van het genoemde advies zal het uiteindelijke selectiebesluit door het bevoegd gezag moeten worden genomen.

7.5 conservering

Wanneer sprake is van vondsten, die vanwege zeldzaamheid en gaafheid in aanmerking komen voor behoud, zullen deze volgens de richtlijnen van de KNA worden overgebracht naar een bedrijf dat gespecialiseerd is in conservering van archeologische vondstgroepen. Dit zal in overleg met de opdrachtgever plaatsvinden.

8 rapportage en deponering

8.1 te leveren producten

Het archeologische veldonderzoek dient de volgende producten op te leveren:

- Onderzochte proefsleuven en/of werkputten;
- De onderzoeksdocumentatie van het veldonderzoek, zowel analoog als digitaal, klaar voor overdracht aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland;
- Een tussentijds briefverslag met de eerste resultaten en een voorlopige waardering;
- De vondsten van het veldonderzoek inclusief digitale documentatie van de analyse, klaar voor overdracht aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland;
- Een ARCHIS-melding;
- Een eindrapport.

8.2 inhoud eindrapport

In het rapport dienen de resultaten van het onderzoek te worden gepresenteerd, geanalyseerd in het licht van de onderzoeksvragen en geïntegreerd in de bestaande kennis van het gebied.

De volgende onderdelen dienen in ieder geval in het rapport te staan:

- Paragraaf over de ruimtelijke planvorming (inclusief diepte van de verstoring en planfasen);
- Overzichtskaart - met landelijke coördinaten - met begrenzingen plangebieden (1:25.000);
- Paragraaf met de vraagstelling en de doelstelling van het archeologisch onderzoek;
- Paragraaf (verantwoording) methode en technieken;
- De resultaten van het onderzoek dienen te worden geleverd in de vorm van een overzichtstekening van de proefsleuf/ put met daarop aangegeven de spoor- en vondstverspreiding en de profielen die zijn getekend;
- Paragraaf met de beschrijving en interpretatie van de profielen;
- Alle vlaktekeningen - met landelijke coördinaten - waarop de grondsporen herkenbaar staan afgebeeld inclusief hun nummer.
- Paragraaf met beschrijving en analyse van structuren en sporen, met detailafbeeldingen van relevante sporen en coupes, en de vondsten, met afbeeldingen van bijzondere voorwerpen, de determinatie van de botfragmenten en de waardering van macroresten en pollen en de interpretatie over de aanwezigheid van een of meer sites en de ruimtelijke verbreiding daarvan;
- De conclusie
- Bijlagen op een CD-rom bestaande uit de database van de velddocumentatie en de databases van de materiaalspecialisten.

Het eindrapport dient ten minste te voldoen aan de KNA, versie 3.1 en opgesteld te zijn volgens de Publicatiewijzer voor de Archeologie.¹³

8.3 verschijning en oplage eindrapport

Direct na afloop van het veldwerk vangt de analyse en rapportage aan. Binnen twee weken na beëindiging van het veldwerk zullen de opdrachtgever en het bevoegd gezag een kort rapport ontvangen met daarin de eerste resultaten en een voorlopig advies met betrekking tot de omgang met

¹³ Diepeveen-Jansen/Kaarsemaker 2004.

de aangetroffen archeologische waarden. De resultaten van de uitwerking en analyse van de onderzoeksgegevens worden vervolgens gepubliceerd in het eindrapport. De conceptversie van dit rapport dient binnen drie maanden na het veldonderzoek te worden verstuurd aan de opdrachtgever. Een conceptversie van het eindrapport zal ter beoordeling aan de opdrachtgever worden gegeven. Na de beoordeling zal de definitieve versie worden opgesteld. Het rapport kan worden opgemaakt in de huisstijl van de uitvoerder in een totale oplage van 7 exemplaren. Vier exemplaren van het rapport worden verstuurd aan het bevoegd gezag (gemeente Heemskerk), één aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland, één aan de RACM, één aan de Koninklijke Bibliotheek.

8.4 deponering

Na goedkeuring van het rapport door het bevoegd gezag en de opdrachtgever zullen het vondstmateriaal en de relevante documentatie door de uitvoerder worden overgedragen aan het provinciaal depot te Wormer. De overdracht en deponering dienen uitgevoerd te worden conform de richtlijnen van de KNA, versie 3.1 en de deponeereisen van het depot.

9 randvoorwaarden

9.1 planning

Nadat het bevoegd gezag het PVE heeft goedgekeurd kan de opdrachtgever een offerte aanvragen voor de uitvoering van het hier beschreven veldonderzoek.

Door de archeologische uitvoerder wordt met de gemeente besproken wanneer met de uitvoering van het veldwerk kan worden begonnen. Voorafgaand aan het veldwerk heeft de uitvoerder twee weken de tijd voorbereidingen te treffen, zoals het klaarmaken van het werkterrein, het uitzetten van een meetsysteem, het opstellen van een veldteam en het schrijven van een draaiboek en veiligheidsplan. Het terrein moet dan vrij zijn van bebouwing, bossage/bomen en verharding.

9.2 personeel

Het onderzoek moet worden verricht door een door het CvAK goedgekeurd archeologisch bedrijf en aantoonbare onderzoekservaringen op de strandwal (bijvoorbeeld aan de hand van recente publicaties). Het veldteam dient minimaal te bestaan uit een projectleider, een projectarcheoloog en een veldtechnicus. Het veldteam opereert onder de verantwoordelijkheid van een senior-archeoloog. Voor de uitwerking zal bij de relevante vraagstellingen een periode- of materiaalspecialist moeten worden betrokken.

9.3 kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie

De senior-projectleider van het uitvoerende bedrijf houdt toezicht op de werkzaamheden en is hierbij eindverantwoordelijk. Deze is ook verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderzoek en de te doorlopen processtappen.

Het bevoegd gezag zal een uiteindelijk selectiebesluit nemen op basis van de onderzoeksresultaten en de waardering van het terrein.

De opdrachtgever en de uitvoerder dienen in de voorbereidingsfase afspraken te maken over de onderlinge communicatie en de communicatie met derden en de in te stellen evaluatiemomenten. Deze worden vastgelegd in het draaiboek.

9.4 te leveren door opdrachtgever

Vóór aanvang van het inventariserend veldonderzoek zal de opdrachtgever de volgende zaken geregeld hebben:

- Een werkterrein dat vrij is van voormalig onroerend goed (zoals vloeren) en groen.
- Gegevens met betrekking tot het huidige en toekomstige grondgebruik van de plangebieden.
- Een (digitale) topografische kaart, waarin de onderzoekslocaties kunnen worden geprojecteerd;
- Gegevens over de situering en de diepte van de geplande verstoringen;
- Milieutechnische gegevens van het terrein, zoals informatie met betrekking tot de mate van verontreiniging.
- Een schonegrondverklaring. Het moet bij de uitvoerder bekend zijn, wat de vervuilingen die geconstateerd zijn precies inhouden voor het archeologische veldteam!
- Eventueel benodigde vergunningen t.a.v. de betreding van het terrein, parkeren, (eventuele bronnering), *et cetera*.
- De precieze ligging en hoogte van een vast NAP-punt op het terrein of informatie over vaste NAP-punten in de directe omgeving;

De uitvoerder dient zorg te dragen voor:

- Een artikel 41-melding bij ARCHIS van de RACM voor een onderzoeksmeldingsnummer;
- Een geldige KLIC-melding;
- Het uitzetten van een lokaal hoofdmeetsysteem;
- Plaatsing van een keet, toilet en opslagcontainer op de terreinen;
- Het opstellen van een draaiboek;
- Afmeldingen bij ARCHIS binnen 2 weken na het veldwerk en als het gehele onderzoek is afgesloten.

9.5 externe bepalingen

Alle werkzaamheden met betrekking tot het onderzoek dienen minimaal te worden uitgevoerd conform de KNA. De uitvoering van het veldwerk dient in overeenstemming te gebeuren met de ARBO-wetgeving.

9.6 procedure toetsing eindproduct door het bevoegd gezag

Met de schriftelijke goedkeuring van het definitieve eindrapport door het bevoegd gezag en de aansluitende deponering van de vondsten en bijbehorende documentatie aan het provinciaal depot wordt het onderzoeksproject formeel afgesloten.

9.7 wijziging na evaluatie

Als bij de ontsluiting van het terrein of bij de uitwerking van de veldgegevens blijkt dat het opgestelde PvE onvoldoende aansluit op de aanwezige archeologische situatie dient in samenspraak met de opdrachtgever en het bevoegd gezag teruggekeerd te worden naar het PvE. Er vindt zodoende een aanpassing van de Archeologische Monumentenzorgcyclus plaats.

Het bevoegd gezag (gemeente Heemskerk) moet vervolgens beoordelen of het onderzoek in deze vorm doorgang kan vinden. In dat geval moet het PvE worden geactualiseerd. Indien het onderzoek niet als zodanig verder kan worden uitgevoerd, wordt de opdrachtgever door het bevoegd gezag geïnformeerd over de consequenties en het nieuw te volgen proces. De uitvoerder staat te allen tijde ter beschikking om de opdrachtgever en het bevoegd gezag van informatie en advies te voorzien.

Literatuurlijst

Carmiggelt, A./P.J.W.M. Schulten, 2002: *Veldhandleiding Archeologie. Archeologieleidraad 1*.

Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland, digitaal (<http://chw.noord-holland.nl/kaart.asp> [20 juli 2005])

Diepeveen-Jansen, M./J. Kaarsemaker, 2004: *Publicatiewijzer voor de Archeologie*. Themata 1. Universiteit van Amsterdam. Amsterdam.

Eerden van, R., 2005: Uitgeest- Midden IJzertijd kano, in *Archeologische kroniek van Noord-Holland, Holland* 35.

Gerritsen, S. 2004: *Archeologisch Booronderzoek aan de Lessestraat, gemeente Heemskerk*, Hollandia reeks nr. 59

Kok, M.S.M. in prep.: *The homecoming of religious practice*. (proefschrift), Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.

Lange, S. 2005: *Programma van Eisen voor een inventariserend veldonderzoek (IVO) in het plangebied 'Lessestraat', gemeente Heemskerk (Noord-Holland)*, Amsterdam (AACnotities 1).

Lange, S. 2007a: *Inventariserend veldonderzoek in de componistenwijk: plangebieden 'Chopinstraat' en 'Mozartstraat', gemeente Heemskerk (Noord-Holland)*, Amsterdam (AACnotities 25).

Lange, S. 2007b: *Inventariserend veldonderzoek op het plangebied 'Huibert Pootstraat', gemeente Heemskerk (Noord-Holland)*, Amsterdam (AACnotities 24).

Lange, S. 2007c: *Het Inventariserend Veldonderzoek in het plangebied Lessestraat, gemeente Heemskerk*. Amsterdam (AACnotities 17).

Lange, S./E.A. Besselsen/H. van Londen, 2004: *Het Oer-IJ estuarium. Archeologische kennisinventarisatie (AKI)*, Amsterdam (AACpublicaties 12).

NN, 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 2.2, in: www.sikb.nl

Nyst, C.L./S. Lange 2005: *Onder componisten. Archeologisch bureauonderzoek voor de plangebieden Chopinstraat e.o. en Mozartstraat te Heemskerk*, Amsterdam (AACpublicaties 33).

Nyst, C.L./Koot, C.W., 2007: *Inventariserend Veldonderzoek in het plangebied 'De Vierhoek', gemeente Heemskerk*. Amsterdam (AACnotities 31).

Therkorn, L.L., 1987: The structures, mechanics and some aspects of inhabitant behaviour, in: Brandt, R.W., W. Groenman-van Waateringe en S.E. van der Leeuw (eds.). *Assendelver Polder Papers 1*, Cingula 10.

AACnotities 72, *Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland)*. Versie 2.0, definitief, oktober 2008

Therkorn, L.L./A.A. Abbink, 1987: Seven levee sites: B, C, D, G, H, F and P. Assendelver Polders, in: Brandt, R.W., W. Groenman-van Waateringe en S.E. van der Leeuw (eds.), *Assendelver Polder Papers 1*, Cingula 10.

Therkorn, L.L., 2004: *Landscaping the powers of darkness and light*, proefschrift Amsterdams Archeologisch Centrum (AAC), Amsterdam.

Therkorn, L.L./M.Diepeveen-Jansen/S.Gerritsen/J.Kaarsemaker/M.Kok/L.Kubiak-Martens/ J.Slopsma/ P.Vos, in prep.: *Landscapes in the Broekpolder: excavations around a monument with aspects to the Bronze Age to the Modern Beverwijk and Heemskerk, Noord-Holland*, AAC, Amsterdam.

Vaars, P.J., 2004: Archeologisch bureauonderzoek plangebied Lessestraat, gemeente Heemskerk. Hollandia reeks nr. 47.

gebruikte afkortingen

AAC	Amsterdams Archeologisch Centrum van de UvA
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
ARCHIS	ARCHEologisch InformatieSysteem van de RACM
CvAK	College van Archeologische Kwaliteit
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO	Inventariserend Veldonderzoek
KLIC	Kabels en Leidingen InformatieCentrum
KNA	Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie
-mv	Onder het maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (voorheen ROB)
RD-stelsel	Rijksdriehoekstelsel (stelsel van punten in Nederland waarvan de coördinaten van het landelijk meetnetwerk bekend zijn)
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (nu RACM)
StiBoKA	Stichting voor Bodemkartering
UvA	Universiteit van Amsterdam

Periodes

ME (LME)	Middeleeuwen (Late-Middeleeuwen)
IJZ	IJzertijd
ROM	Romeinse tijd
NT	Nieuwe tijd
BT	Bronstijd

Bijlage 1. Waarderingscriteria en parameters bij een inventariserend veldonderzoek

	Criterium	Parameters	Antwoord	Score
Beleving	Inhoudelijke kwaliteit	Zichtbaarheid van het monument als landschapselement	H/N/L	12/13
		Vorm en structuur	H/N/L	
		Relatie met omgeving	H/N/L	
		Verbondenheid met culturele historische gebeurtenissen	H/N/L	
Fysieke kwaliteit	Inhoudelijke kwaliteit	Aanwezigheid met toegeschreven kwaliteitskenmerken	H/N/L	12/13
		Aanwezigheid sporen	H/M/L/O	
		Gaafheid sporen	H/M/L/O	
		Rumtelijke gaafheid	H/M/L/O	
		Stratigrafie intact	H/M/L/O	
		Mobilia in situ	H/M/L/O	
		Rumtelijke relatie tussen mobilia onderling	H/M/L/O	
		Rumtelijke relatie tussen mobilia en sporen	H/M/L/O	
	Conservering	Aanwezigheid antropogeen/biochemisch residu	H/M/L/O	12/13
		Stabiliteit van de natuurlijke omgeving	H/M/L/O	
		Conservering artefacten (metaal/overig)	H/M/L/O	
		Conservering organisch materiaal	H/M/L/O	
Inhoudelijke kwaliteit	Zelfstandigheid	Buizen in vergelijking tot het aantal vergelijkbare monumenten (complextypen) van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde perioden binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld	H/M/L/O	12/13
		Idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart	H/M/L/O	
	Informatiewaarde	Buizen in vergelijking tot opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden, volledig/partieel)	H/M/L/O	
		Buizen aan recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio	H/M/L/O	
	Ensemblewaarde	Contributie aan recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode	H/M/L/O	12/13
		Pasend binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, RACM of anderen	H/M/L/O	
		Synchrone context (voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de microregio)	H/M/L/O	
		Diachrone context (voorkomen van monumenten uit opeenvolgende perioden binnen de microregio)	H/M/L/O	
		Landschappelijke context (fysisch en historisch-geografische gaafheid van het contemporaine landschap)	H/M/L/O	
		Aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving	H/M/L/O	
	Representativiteit	Kenmerkendheid voor een bepaald gebied en/of periode	V/G/W/NVT	12/13
		Het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd	V/G/W/NVT	
		Idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart	V/G/W/NVT	

H=Hoog, M=Middel, L=Laag, O=onbekend, V=Veel, G=Gemiddeld, W=Weinig, NVT=Niet van toepassing

figuren

Fig. 1 Ligging van het plangebied Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan in Heemskerk.

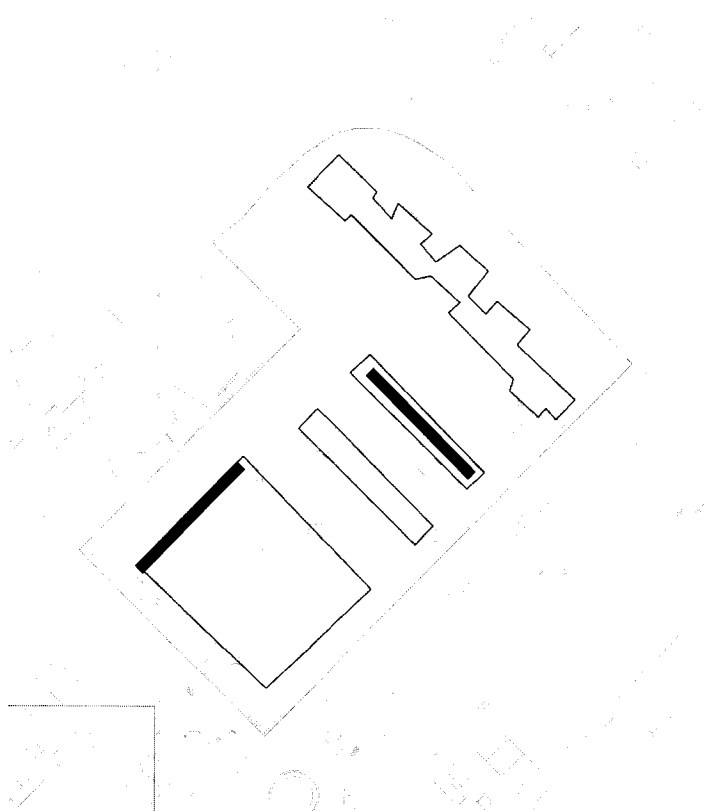
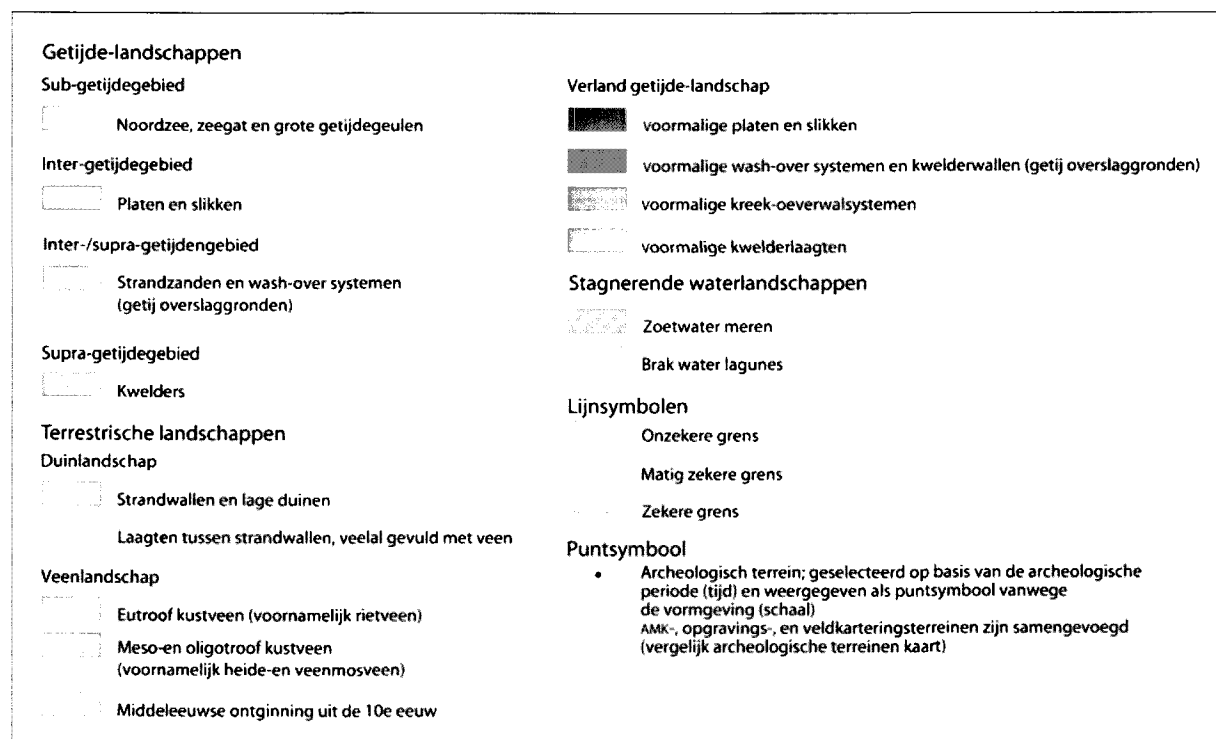

Fig. 2 Sleuvenplan. In lichtgrijze lijnen is de huidige bebouwing weergegeven en in zwarte lijnen de nieuwbouw. De rode proefsleuven liggen in de delen van het plangebied die nog niet verstoord zijn door huidige bebouwing, maar dat in de toekomst wel worden.

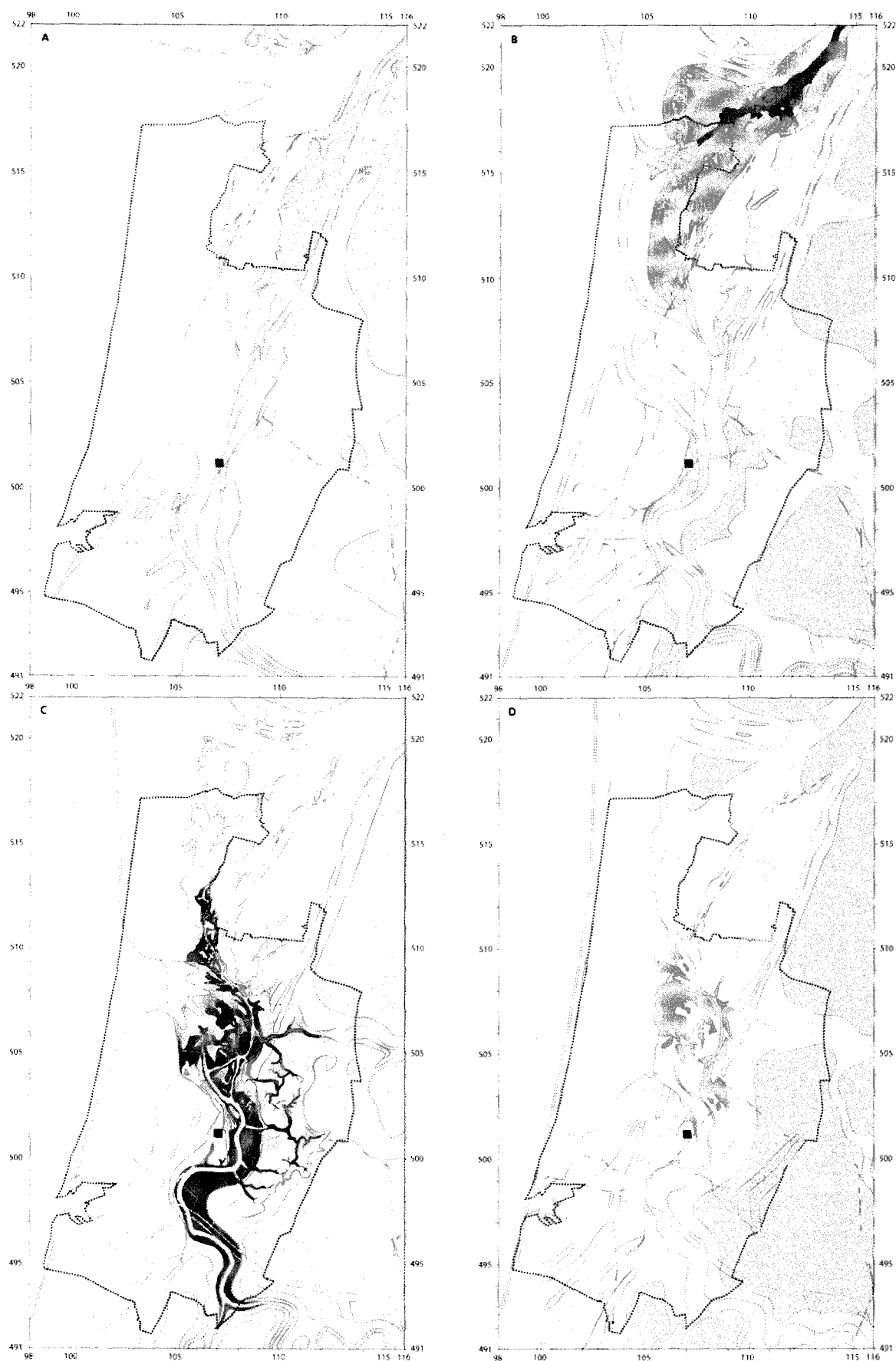

Fig. 3 de Oer-IJ monding in vier periodes. Het zwarte blokje geeft de ligging van de Vlinderlocatie weer. Periodes: **A** 2500 voor Chr. **B** 1000 voor Chr. **C** Romeinse tijd **D** Middeleeuwen

AACnotities 72, Programma van Eisen voor archeologisch veldonderzoek op de Vlinderlocatie aan de Duitslandlaan te Heemskerk, gemeente Heemskerk (Noord-Holland). Versie 2.0, definitief, oktober 2008

Bouwvoor

Roestige klei

Zavel/klei

Zand

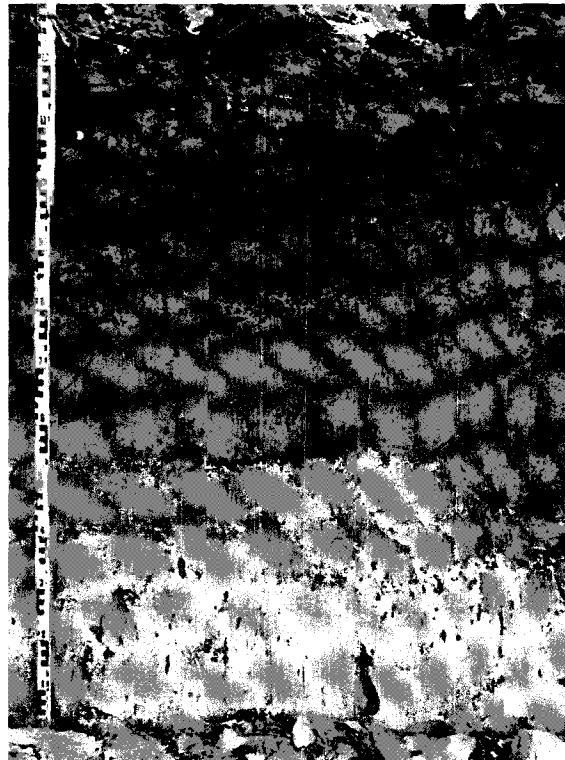

Fig. 4 de stratigrafische bodemopbouw in het nabij gelegen plangebied Lessestraat tijdens archeologisch onderzoek uitgevoerd door het AAC in november 2005.

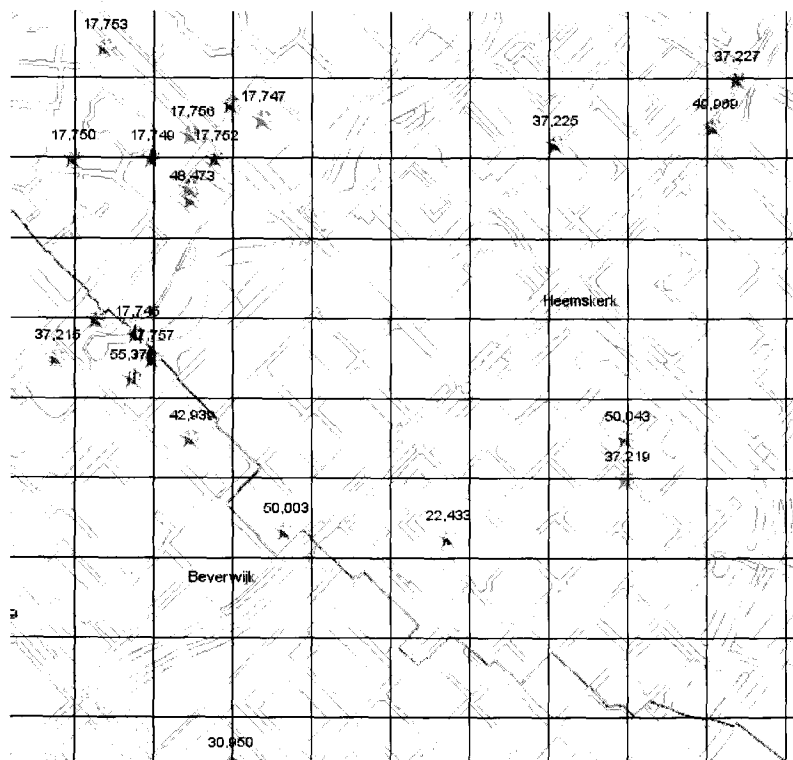

Fig. 5 De archeologische waarnemingen (in ARCHIS).

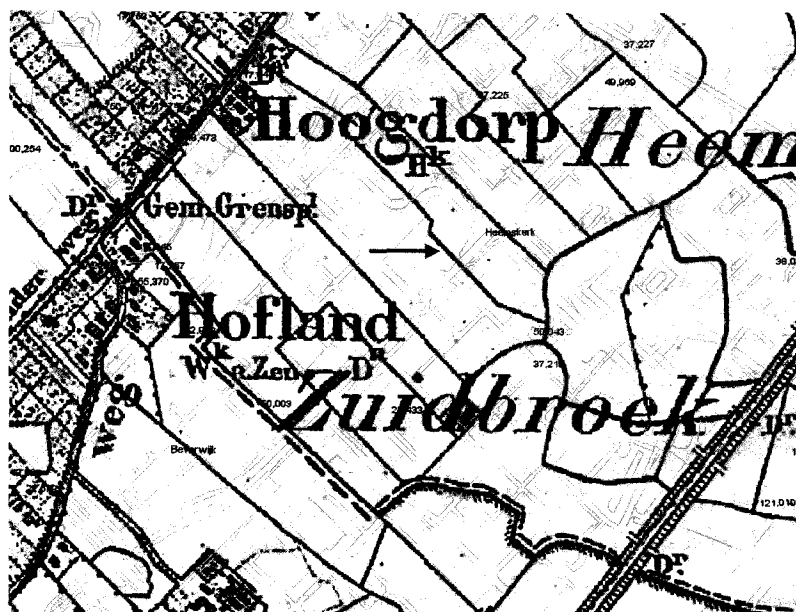

Fig. 6 Verkavelingspatronen op de Bonnekaart uit 1900. Mogelijk wordt de kavelgrens die door de Vlinderlocatie liep (oranje pijl) gevonden in de proefsleuf.